

Ложкін Георгій Володимирович,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології і педагогіки
Національний технічний університет України
«КПІ імені Ігоря Сікорського»
lozhkin35@gmail.com

Воляннюк Наталія Юріївна
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології і педагогіки
Національний технічний університет України
«КПІ імені Ігоря Сікорського»
volianiuk1@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Анотація. Стаття присвячена емпіричному дослідженню особливостей сформованості концептуальної моделі діяльності викладача. Виявлено, що у концептуальній моделі викладачів представлені всі чотири складові діяльності: ціль, предмет, засоби та результат діяльності. Основними властивостями концептуальної моделі діяльності викладача є образність, багаторівневність, відносна постійність змісту та поступова її трансформація, що пов'язана із накопиченням теоретичних знань та набуттям практичного досвіду фахівцем.

Ключові слова: концептуальна модель, діяльність, імпліцитний аналіз, викладач.

Постановка проблеми. У пізнанні сутності професійного становлення фахівця як способу проектування власної діяльності та себе як професіонала важливе місце посідають універсальні характеристики, що забезпечують цей процес. Однією з таких характеристик є концептуальна модель діяльності професіонала. Від повноти та точності зазначеної моделі залежить процес селекції інформації її декодування та інтеграція стосовно тієї мети, яку прагне

досягти фахівця. Концептуальні моделі впливають на успішність функціонування системи психічних механізмів, що протидіють нестачі інформації і дефіциту часу, що властиві для нестандартних ситуацій. Вперше поняття «концептуальна модель» було введене англійським психологом А.Т.Велфордом, під яким він розумів глобальний образ, що формується в свідомості людини у процесі виконання будь-якої діяльності. У своїх працях дослідник підкреслював необхідність вивчення не лише дій людини, що спостерігаються ззовні, але і її внутрішній світ, власне ті психічні процеси, які виступають в ролі регуляторів діяльності. У семантичному контексті категорія «концептуальна модель» означає сукупність уявлень спеціаліста про цілі та завдання професійної діяльності, про стани предметів праці в системі «людина-людина», про зміни у зовнішньому середовищі тощо.

Аналіз спеціальної літератури дозволив дійти висновку, що до структури концептуальної моделі входять не лише образи та уявлення, які відіграють роль узагальнених схем, але й такі суб'єктивні елементи, як: спонукальні мотиви діяльності, суб'єктивна значущість, передбачення наслідків розвитку ситуації та реалізація управляючих впливів, значення ймовірнісної структури подій та інші елементи.

У педагогічній сфері до змісту концептуальної моделі входять оперативні знання про педагогічну систему в цілому, про її складові елементи та взаємозв'язки між ними [1, 4]. Вона впливає на: регуляцію практичної діяльності педагога, вибір цілей, постановку задач навчання та виховання, передбачення можливих наслідків розвитку педагогічних ситуацій, вибір засобів, визначення предмета перетворення та критеріїв досягнення педагогічних цілей.

Вивчаючи процес формування концептуальної моделі професійної діяльності, більшість дослідників умовно виділяють в ньому два етапи: перший – формування в процесі навчання; другий – безпосередньо в період професійної діяльності [2]. У формуванні концептуальної моделі велику роль відіграють не тільки безпосереднє сприйняття об'єктів, ситуацій, але й знакові системи (мова,

схеми, книжки тощо). Фахівець, котрий володіє методами роботи із знаками та знаковими системами, може сформувати концептуальну модель тієї чи іншої ситуації навіть в тому випадку, якщо він її ніколи не сприймав безпосередньо (за словесним описом, схемами та ін.).

Мета дослідження полягала у розкритті особливостей сформованості концептуальної моделі діяльності викладачів.

Методи та організація дослідження. Основним методом дослідження концептуальної моделі викладача обрано керовано-асоціативний експеримент (в модифікації відкритих запитань) [3]. Для кількісно-якісної обробки отриманих даних використано метод контент-аналізу. Специфіка контент-аналізу у порівнянні з іншими методами дослідження полягає в тому, що його процедура передбачає підрахунок частоти (об'єму) згадувань тих або інших смислових одиниць досліджуваного тексту. Отримані таким чином кількісні характеристики тексту дають можливість зробити висновки про якісний зміст документа.

Результати та їх обговорення. Характеристики концептуальної моделі розглядалися з трьох позицій: повнота представленості, блокова спрямованість та структурна орієнтація. Контент-аналіз текстів дозволив виявити і зіставити (за частотою появи у текстах відповідних індикаторів) рівні виразності складових професійної діяльності.

Виявлено, що у концептуальній моделі викладачів приблизно в однаковій мірі репрезентовано всі чотири складові діяльності: ціль (30,3%), предмет (28,6%), засоби (22,4%) та результат (18,7%) діяльності. В психологічному аналізі діяльності як найважливіша її «складова» виділяється її ціль. Саме ціль виступає як необхідна умова цілеспрямованого регулювання діяльності. Ціль діяльності є моделлю ймовірного майбутнього, але в процесі часового розгортання вона уточнюється та конкретизується, набуваючи рис визначеності. Коли ціль сформована, вона спрямовує всі зусилля фахівця на те, щоб здійснилася саме обрана ймовірність, а не будь-яка інша.

З'ясовано, що найбільш актуалізованими психічними образами є ті, що відображають необхідність передачі знань, формування мотивації до навчання та подальшого вдосконалення набутих професійних вмінь та навичок.

Результати емпіричного дослідження дозволили диференціювати актуалізовані у свідомості викладачів психічні образи на два умовних блоки – блок «Студент» та блок «Викладач». Перший, характеризує спрямованість на студента, на передачу знань, розвиток пізнавальної, емоційно-вольової та комунікативної сфер майбутніх фахівців. Другий, засвідчує спрямованість на себе, на саморозвиток, стійкість задоволення від роботи тощо. Якісний і кількісний аналізи отриманих емпіричних результатів дослідження дозволяють стверджувати, що переважна більшість (майже дві третини) психічних образів спрямована на студента і одна третина – на себе.

Отримані результати, хоча й потребують більш детальної та систематичної перевірки, дозволяють тим не менше сформулювати ряд висновків, що мають важливі теоретичні наслідки і окреслюють напрями подальших досліджень:

- у концептуальній моделі викладачів представлені всі чотири складові діяльності: ціль, предмет, засоби та результат діяльності. При цьому дві третини психічних образів спрямовано на студента і одна третина – на себе;
- найбільш актуалізованими психічними образами блоку «Викладач» є *засоби діяльності*, блоку «Студент» є – *предмет діяльності*;
- встановлено існування певної залежності між повнотою і насиченістю концептуальної моделі діяльності та етапом професійного становлення викладача.

Список використаних джерел

1. Воляннюк Н.Ю. Психологічна «ціна» високих технологій / Н.Ю. Воляннюк, Г.В.Ложкін // Актуальні прикладні та практичні проблеми психолого-педагогічної науки : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 листопада 2017 р., м. Бердянськ.

2. Зинченко В.П. Образ и деятельность /В.П.Зинченко. – М.: Воронеж, 1997. – 608 с.
3. Солтык А.А. Формирование концептуальной модели профессиональной деятельности преподавателя физического воспитания Высших учебных заведений: Автореферат диссертации канд. наук по физ. восп. и сорту: (24.00.02)/НУФВС – К., 2003. – 20 с.
4. Volianiuk N. Yu. Time as the resource of organization of subject's activities / A. Kolosov, N. Yu.Volianiuk, Georgiy Lozhkin // The European Journal of Education and Applied Psychology, Premier Publishing s.r.o. Vienna. №4, 2017, - P. 79-85.

Georgiy Volodumurovich Lozhkin

Doctor of Psychology, Professor, professor of the Department Psychology and
Pedagogy, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute», 37, Peremogy Avenue, Kyiv, Ukraine,

Nataliia Yuriivna Volianiuk,

Doctor of Psychology, professor, Head of the Department of Psychology and
*Pedagogy, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic
Institute», 37, Peremogy Avenue, Kyiv, Ukraine,*

CONCEPTUAL MODEL OF LECTURER ACTIVITY

Abstract. The article is devoted to the empirical study of the peculiarities of the formation of a conceptual model of the lecturer's activity. It is revealed that in the conceptual model of lecturers presented all four components of activity: purpose, object, means and result of activity. The main properties of the conceptual model of the lecturer's activity are imagery, multilevelness, relative continuity of content and its gradual transformation, which is related to the accumulation of theoretical knowledge and the acquisition of practical experience by a specialist.

Key words: conceptual model, activity, implicit analysis, lecturer.